

"אונדזער שטימע" (קולנו) — כתב העת הראשון של שארית הפליטה

עדיט ויטמן

ביום ה-16 באפריל 1945, התפרסמה בעתון "הארץ" הידיעה הבאה: "ששים אלף כלואים נמצאו בברגן בלזן המשחררת. ביניהם גם אסירים גרמנים, פוליטים ופליטים. לא נמסר מה מספרם של היהודים בין הכלואים. מפקחי המחנה הגרמנים הודיעו ש-1500 מצעורי המחנה חולים בטיפוס ו-9000 במחלות אחרות."

ביומנו, כתב אחד מאסירי המחנה, פאול טרפמן, ביום ה-15 באפריל 1945, הוא יום השחרור:

איוו שמחה. לפני דקות מספר נכנס למחנה שלנו טור השריק האנגלי. האנשים בוכים וזורקים עצמם איש בזרועות רעהו. נגמרה התקופה השחורה. חיים חדשים מתחילים. אני זועק בקול רם: תחי הדמוקרטיה! אני אומר את הדברים בככר המרכזית, במקום שבו עמד עמוד התלייה ועכשיו עומד שם אני — ולא קורה לי כל רע. האם זו מציאות? אני כבר לא רעב. אני כבר לא חושב על אוכל. נעלמו אנשי הס"ס, המחנה, גדרות התיל, הגסטפו וכל מה שמסמל את העבר. עתיד טוב יותר נראה באופק...

הדברים התפרסמו ביום השנה הראשון לשחרור, מעל דפי ה"אונדזער שטימע" — עיתון יידי, שהחל להופיע בברגן בלזן שלושה חודשים לאחר שחרור המחנה בידי הבריטים, אשר היה העתון היהודי הקבוע הראשון ביידיש, בגרמניה שלאחר המלחמה, ונחשב לכתב העת המרכזי של יהודי האיזור הבריטי (גרמניה הכבושה חולקה אז בין ארצות הברית, ברית המועצות, בריטניה וצרפת).

"אונדזער שטימע" היו שלושה עורכים: דוד רוזנטאל — יליד לויבטש, פולין. גדל בבית ציוני, למד בגמנסיה פולנית ממשלתית והיה חבר בתנועת "השומר הצעיר"; רפאל אולבסקי — יליד אושניץ, פולין. נצר למשפחת רבנים, למד בחדר ובישיבות, שירת בגדוד פרישים בצבא הפולני והיה, לאחר המלחמה, י"ר המרכז של הציונים הכלליים באזור הבריטי; פאול טרפמן — יליד וארשה, פולין. גדל בבית מסורתי, למד בבית הספר "תחכמוני" בווארשה ונמנה עם התנועה הרבייוניסטית. עבר את המלחמה כשהוא מתחזה לפולני.

למעט רפאל אולבסקי, שכתב לפני פרוץ המלחמה מאמרים בשבועון יידי מקומי ושימש כתב לסוכנות ידיעות יהודית, לא היה לאחריים ניסיון קודם בעבודה עיתונאית.

רפאל אולבסקי ודוד רוזנטאל נפגשו עוד במהלך המלחמה, כשהיו

"עוד לא אבדה תקוותנו" במחנה בלזן

עברית מדוברת במחנה — עיני 25 אלה עיונים נשואות לארץ

לדוד רון (מאת סופר, "הארץ" — בדואר ארץ). — מאות יהודים במחנה סגור דרו שים לעורר 25,000 היהודים שנותרו בי בארמאן-באלזאן, כותב הרב לוי, הרב הצבאי הבריטי בכתב "ליוואיש כרוניקל". מלאך המות ממשיך לקטוף מאות נפשות מהשל דים שנותרו שמה. כל מאמץ לתאר את האיסוף הוא לשוא. כל המצב הוא בחינת כל יחואר. אמנם מטעני מזון הגיעו, אבל רבים מצעורי המחנה אין ביטולתם לעכלה. אבל בחוד האיסוף הווי, כותב הרב לוי, ומשכים החיים ברוח של החלטה חד לוי, תחילה, אצל הקרבנות הצעירים יותר אתה שומע עברית מדוברת במחנה. שירים עבריים מוסרים הצעירים הצעירים מולין. הונגריה ציטלובקיה, נלחמו אנו סבל עזרי לשווימסקל נפשי — ולהצלה לעולם ל ל לשכות את הפגישות הללו בציר פוסר כשישנו במסיבת צעירי ציון אלה ושוחתה וסרנו שירים עבריים.

אחה, מה עזה שאיפתם לתירוטם האמרי תחת בילוט בשיחה עד שעה מאוחרת. אחר כך נכדנו דום וסרנו את "התקווה", "עוד לא אבדה תקוותנו" — לבלים אלו טעם חדש בכיבוש סכנו. הרב לוי מתאר להלן פגישה עם למעלה מ-2000 יהודים במחנה השני של ברגאן באלזן. — אנשים צעירים, זקנים ובעי רים, מצטופפים במריבץ בין הבתים ואני עליה על שולחן ודברתי אליהם. הם דבר לדעת מהי ירשו להם לעזוב את המחנה. מה כאשר היתה אילו נמצאת תש"ב. בפי מי יודע מהי יבוא היום? הנוער — 3000 מהם, צעדו למקום הפגישה בסך כל אחד מהם עוטר מגן דוד כחול לבן על כובעו והזוג הלאומי מתנוסס ברמה הנאומים גישאו בעברית ואדישו עברית יכולת לשמוע בכל מקום. ועל "הצירים והבתים" שנבחר מבין עצמי קראנו להתעצות. על הדלת היתה קבוצה מחוג עברית, והזוג מחוג העבר צר וסגור עונות סרטים מסומנים באותות "שימה" — ראשי תבות למאליה ישראל מן הקונצרט "צה"ל. רק עתה ואניו מן את פירוש המונח. עם ישראל חיי, הרב לוי מסיים בשאלה ששואל היום כל פה: — לאן לאן? — יש רק תשר בה אחתי, הוא אומר, היהודים הם חסרי בית, הם עונו ודוכאו עד עפר, אין דרך חזרה... עליהם לחשוב על עתיד חדש וקר גיהם נשואות לארץ ישראל. כל אחד ואחד מלי יוצא מן הכלל שואל לדרכים ולאמצ'ים להשגת רשיון צבאי."

ידיעה ב"הארץ", 24 במאי 1945

במחנה הריכוז בונה-אשוויץ. תוך כדי עבודה, סיפר אולבסקי בחוברת מס' 11 של "אונדזער שטימע", במלאות שנה לעיתון, נולד הרעיון להנציח את התלאות שעברו על היהודים, לספר על הכל ולהדגיש כי גרמניה כולה אחראית לפשעי הנאצים. באותו מאמר ממשיך אולבסקי ומספר על פגישתו הראשונה עם פאול טרפמן:

כמה ימים לאחר שעברנו לעיר צלה, הסמוכה לבלזן, נכנס משהו למשרדי הוועד היהודי וביקש סולם. היפנו אותו אלי. כשנותרנו לבדנו, סיפר לי פאבל קולודג'יאצ'יק, כך היה שמו, בעינים דומעות, שבצעם

לאור ארגון שארית הפליטה מהאזור הבריטי, בישראל, "ואת הרגשות שלנו כאשר החזקנו בדינו, בעינים דומעות, את הגליון הראשון של העתון הראשון של שארית הפליטה בידיש, 'אונדזער שטימע'. לעולם לא אשכח את לידת העתון", ממשיך רוזנאפט ומספר. "לא אותיות דפוס, לא מכונת כתיבה ולא הקטגורף לא היו ברשותנו. אף לא נייר. אבל שלושת החברים, אשר נטלו על עצמם לבצע את הרעיון הדמיוני של חידוש המלה היהודית דווקא בבלזן, הוציאו את העתון לאור. הם היו טרודים במלאכתם זו יומם ולילה..."

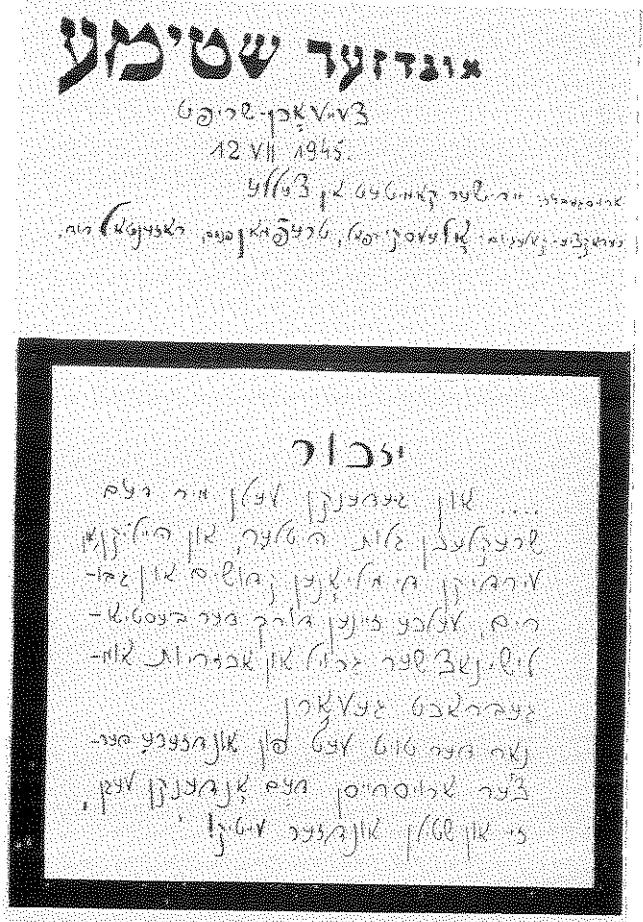
לקראת הגליון השני עברה המערכת לבלזן, ושוכנה בניין הוועד המרכזי, אל-5, אותו בניין שבו התגוררו בעבר אנשי הס"ס במחנה. על תלאות העשייה מספר ירחמיאל זינגר, מי שהיה ממונה על האפסנאות ושכן בחדר הסמוך לחדר המערכת:

מחץ למחנה היה אז מחסור עצום במצרכי מזון. על פי בקשתו של טרפמן, נהגתי לארגן חבילות של קפה, שימורי בשר ומצרכים מבוקשים אחרים והוא היה נוסע עם המצרכים הללו לבראנושוויג ומשיג תמורתם נייר. לא לבריטים ולא לוועד המחנה לא היתה יד בזה. שלושת העורכים: דוד רוזנטאל (משמאל), פאול טרפמן (באמצע) ורפאל אולבסקי

הוא יהודי שחי כל השנים האלה במסווה של גוי. הוא סיפר כי שמו, למעשה, פאול טרפמן. הוא מרגיש חובה, כך אמר, לכתוב את זכרונותיו, לעבוד עבור שארית הפליטה ולחיות בין אחיו האמיתיים. את דבריו סיים בציטוט מתוך מגילת רות: 'עמך עמי ואלוהיך — אלוהי'. הוא התקבל בשמחה, סיים אולבסקי את התיאור, ועוד באותו היום כתב את מאמרו 'מן המיצר', שהופיע בגליון הראשון של העתון.

הגליון הראשון של ה"אונדזער שטימע", יצא לאור ב-12 ביולי 1945 (חודשיים לאחר תום המלחמה), בעיר צ'לה, לשם הועברו אנשי המחנה הבריטיים. הכנת העתון נעשתה באחד מחדרי הבית מס' 24 שברחוב אמ-קרייזה, הוא בית ועד הקהילה של העיר, שהוקצה למערכת על ידי רבה של צ'לה, הרב ישראל-משה אולבסקי (אחיו הצעיר של רפאל אולבסקי). הגליון הראשון רבו 12 עמודים, נכתב ביד ושוכפל ב-150 עותקים. הופעתו עוררה ההתרגשות רבה.

"אף עתה קשה לתאר את השגם של שלושת החברים", כתב יוסף רוזנאפט, מי שהיה יו"ר הוועד היהודי במחנה, בקובץ מאמרים שהוציא הגליון הראשון — בכתב יד

עולה ארץ הגרמנים באש ואזרחי גרמניה נחנקים בעשן, כאותו עשן סיגריות אותו אהבו כל כך..."

בנוסף, הופיעו בגליון הראשון רשימה על תפקידי הנוער היהודי, סקירה על בית הספר היהודי בצלה, ידיעה על ההכנות לקראת קונגרס הניצולים בכרמון בלזן וברכת "תחזקנה ידיכם" למתכנסים בקונגרס.

הגליון השני, שיצא לאור בספטמבר 1945, נפתח באיור: חייל גרמני אוהז ברובה מכודן. מולו דמויות אנשים, בגבן אליו, נופלות שרודות. ברקע ניצבים ביתנים עשנים וגדרות תיל, ובצד — מפה ועליה מסומנים מחנות הריכוז וההשמדה: מיידנק, אושוויץ, טרבלינקה, ברגן בלזן. בכיתוב נאמר: "חמישה מיליון יהודים הושמדו בגז — עולם, איפה המצפון שלך?"

אולם כבר בתוך הגליון השני מתחילה לבצבץ מבין השיטין נימה של התפכחות ויחד איתה נשלחת לעבר העולם אצבע מאשימה:

"שש שנות שואה לא לימדו את העולם החופשי מאומה", כתב יוסף רוזנזאפט. "ההיפך הוא הנכון. הם נאטמו לקול זעקות הכאב של היהודים." דויד רוזנטאל חידד את האשמה וכיוון את אצבעו המאשימה כלפי בריטניה, ברשימתו "הבן שהלך אל האש":

"... ועכשיו לסגור את שערי ארץ ישראל בפני העם היהודי שנותר? האין זה פשע קטן? אנחנו דורשים את הזכות לחיות כאנשים חופשיים." באותו גליון התפרסם קול קורא מחיילי הבריגדה היהודית אל "שרידי האוד המוצל שנותר מאש הכליון".

מספר שמואל אפרת, שהיה היהודי הראשון מארץ ישראל שהגיע לברגן בלזן, ואחד משני החתומים על הקול קורא:

"כוונתנו היתה להגיד לאנשי המחנות שיש בחוץ עולם יהודי קיים ולוחם. היו לנו ויכוחים בעת הכתיבה. אני רציתי לכתוב שמחכה להם מדינה יהודית, אבל יוסף ארנן, שהיה חבר "השומר הצעיר", התנגד. לבסוף התפשרנו על 'ארץ ישראל'."

"יהודים, כדאי לחיות!"

וארץ ישראל, אכן, תפסה מקום יותר ויותר נרחב על דפי העתון: ידיעות מן הארץ, ציטוטים מפי מנהיגות היישוב, הבעת הזדהות עם עמדות ה"הגנה" וקריאה חוזרת ונשנית לשלטונות הבריטים לפתוח את שערי הארץ בפני שארית הפליטה ולאפשר לה לעלות לארץ. בגליון מס' 12, למשל, הובא דיווח על מה שכונה בארץ "השבת השחורה". "אנחנו קיבלנו את הבריטים ואת חייליהם ונשקם — בכבוד", נכתב בסוף הידיעה, "והם מפנים את הנשק הזה נגד אחינו שלחמו לצידם..." בגליון מס' 15 הופיע דיווח על עליית 11 הנקודות בנגב:

שוב הוכחה גבורה יהודית על אדמת ארץ ישראל. תחזקנה ידיכם! עבודתכם משמשת לנו מגדלור, שפולח את החושך סביבנו ומבשר את ראשית עצמאותנו.

ובגליון מס' 23, בדיווח על פרשת "אקסודוס" נקשרו כל הקצוות הרעיוניים להצהרה ציונית להטת:

לקרב את האניה "יציאת אירופה" יש משמעות לגבי זכותנו לקיים

במאמרו לרגל מלאות שנה לעתון התנצל אולבסקי על כתב היד הקשה לקריאה: "אנשים כתבו בידיים שכורות", הסביר בהוסיפו: "היהודים אספו כספים בכדי לממן את ההוצאה. הופעת החוברת הראשונה היתה יום חג. אז הרגשנו לראשונה שאנחנו חופשיים. נוצר הקשר שלנו עם העולם, שישמע את הזעקה, שירגיש את הכאב..."

חופש ביטוי מלא

לאחר ארבעה גליונות שיצאו לאור מדי חודש בחודשו, כשהם כתובים ביד, הגיעו למערכת מכונות כתיבה עבריות והגליון החמישי כבר נדפס במכונה ושופל כמקודם. אחת המכונות נשלחה למערכת "אונדזער שטימע" על ידי יוסף פרנקל, יהודי צ'כי שחי באנגליה והוציא לאור עתון יידי. מכונה אחרת הובאה על ידי אנשי הבריגדה היהודית (חי"ל), בראשותו של קפטן אריה סימון ומכונה שלישית ניתנה על ידי סמל יהודי קנדי בשם מישא אלן.

החל בגליון מס' 12 הופיע העתון בדפוס, תודות למכונת הרפוס שנשלחה על ידי אגודת הסופרים היהודיים בניו יורק. בעזרת ה"גיינט" הושגו אותיות עבריות ופועל דפוס יהודי שהיה במחנה ערך את הקודר. במשך שנתיים ורבע יצאו לאור 24 גליונות. החל בגליון מס' 13 נמכר העתון תמורת מרק אחד ובמשך הזמן האמיר המחיר לכדי 3 מרקים בשני הגליונות האחרונים.

למרות העובדה שמחנה ברגן בלזן היה כפוף לשלטון הצבאי הבריטי, לא הוטלה על העתון, שפעל ללא רשיון, כל צנזורה מוקדמת. כותב צמח צמרון בספרו "העתונות של שארית הפליטה בגרמניה כביטוי לבכעיותיה":

מותר לומר ללא היסוס כי לעתונות היהודית של שארית הפליטה בגרמניה ניתן חופש ביטוי מלא ושאת החופש הזה היא ניצלה, הלכה למעשה, במלוא מובן המלה.

הגליון הראשון של "אונדזער שטימע" הביא לקוראיו הנרגשים מעט מהווי החיים במחנה והרכה מנצחונה של הרוח היהודית, כאמצעות המלה העברית הכתובה, על הגהינום ההיטלראי.

"לא יומרות ספרותיות או עתונאיות הגיעו אותנו להוציא לאור את כתב העת שלנו", כותב דוד רוזנטאל. במאמרו "מדוע עתון יהודי?", הוא השיב: "תישמע נא המלה היהודית בארצו של אויב הדמים שלנו! בהמשך, התווה את קווי היסוד של העתון: "לשקף את חיינו היומיומיים וליצור מגע עם אחינו במחנות אחרים, ליצור רעות לכבות ויחסים חבריים, לעזור בחינוכו של היהודי הצעיר ולפתח את החינוך העצמי ואת ההשכלה העצמאית."

פאול טרפמן, במאמרו "מן המיצר", שילב את נס ההישרדות בקריאה ליהדות העולם שלא תשכח את שארית הפליטה.

"כאיזו זכות לא השיגה אותנו החרב ההיטלראית?", היקשה טרפמן. "מה עז הוא רצון החיים של אדם שנועד למשרפות! אנחנו הננו יהודי תחיית המתים..."

רפאל אולבסקי, ברשימתו "עשן", הביע סיפוק מלעג הגורל: "הנה

15. VIII. 1945.

1

נדמעה 2.

אונדזער שטימע

צוויוואַננשריפט

אין אסאך עהר:

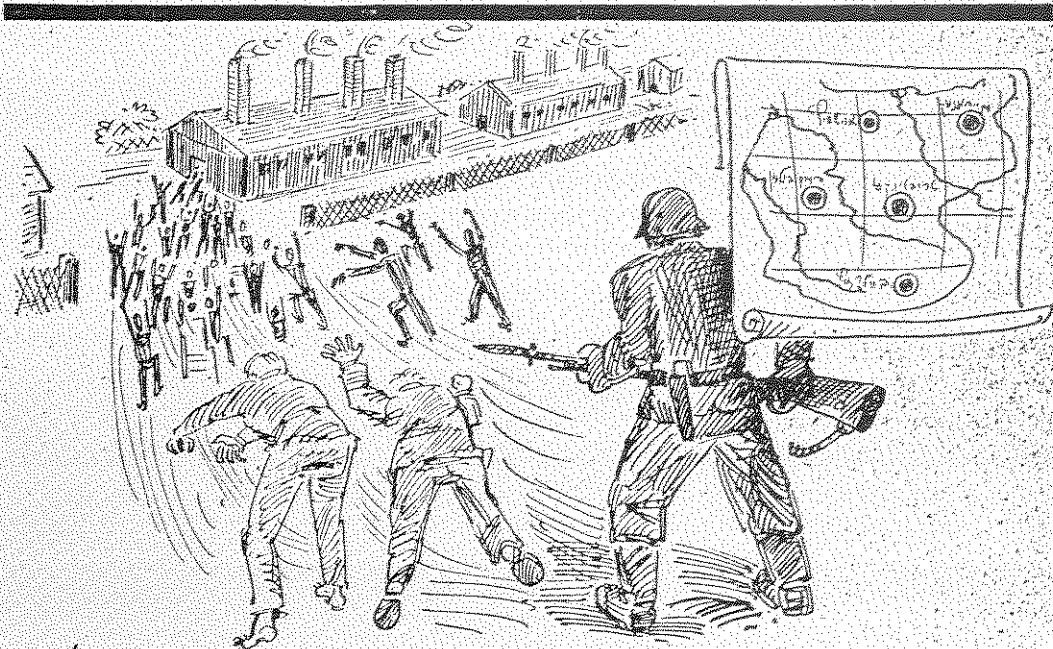
ציענטראלער יידישער קאָוויטעט אין בערען-הארץ

בעראַנציי-קאָאָפּיראָט:

אַעוואַסן קפּאַל

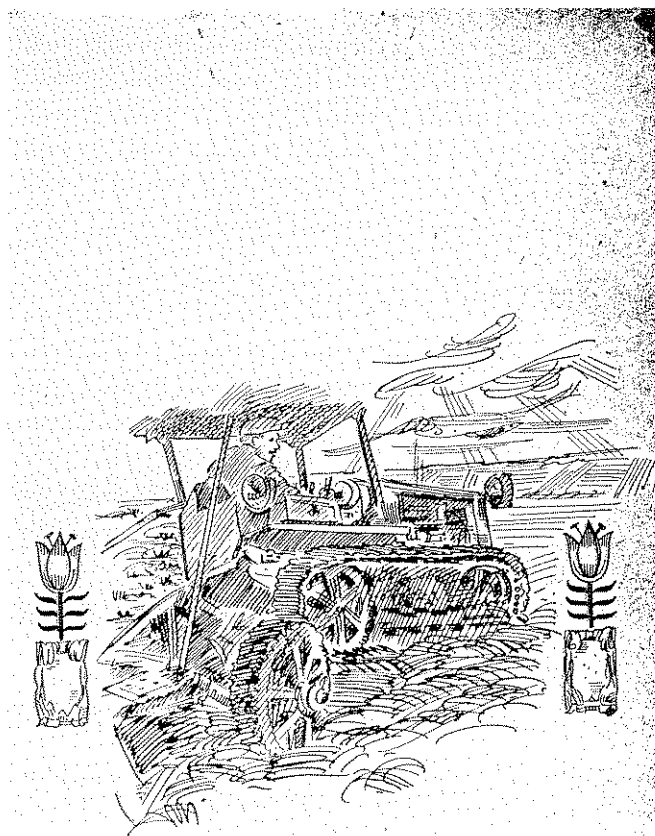
טריעמאַן פּאַל

קאַנסטאַביל

5.000.000 פארגאזטע יידן — וועלט

ווי אַזוד ייִנגעוויסן?!

טרקטור חורש את אדמת ארץ ישראל - איור ב'אונדזער שטימע'

באמצעות נחום גולדמן והגנרל הסיני אברהם כהן (שנחאי).
ובגליון מס' 20: "הקונסול הצ'כי נרצח. לרצח יש אופי פוליטי"
(פאריז).

מכתבים למערכת, או כפי שכונה המדור בעתון: "תיבת הדואר שלנו":
בגליון מס' 8, פנה איציק מאנגר לדוד רזנטאל:

...למרות שהצלחתי להינצל מהגהינום שעברתם אתם, לא שכחתי
אתכם לרגע. לבי ומחשבותי היו כל הזמן איתכם, בפולין. אין זו מליצה,
אלא האמת לאמיתה. בתוך יהדות פולין ביליתי את שנות חיי היפות
ביותר ושם יצאתי את יצירותי. דרישת שלום לכולם.

בגליון מס' 12 החל להתפרסם מוסף ספורט. כך, למשל, דווח בגליון
מס' 16: "ב-11 בנובמבר נערכה בברגן בלזן תחרות בין קבוצת 'מכבי
נוישטאט' לבין קבוצת 'התקווה בלזן'. המשחק הסתיים בניצחון הגבוה
של קבוצת 'התקווה' - 0:6".

אבל המדור הנרחב ביותר, שהלך והתרחב גם אל מעבר לדפי העתון,
בכל מקום מפגש יהודי ועל כל לוח מודעות והודעות היה המדור
לחיפוש קרובים. כותב צמח צמירין: "בלזן, עם עשרים אלף יהודיה,
קיימה עתונות משלה, עתונות טובה וכלי מודעות. במקום מודעות

לאומי כעם. יש משהו שהוא חזק יותר מבריטניה ומהכוח הבין-לאומי.
זהו הכוח של שארית הפליטה, רצון היהודים לחיות, להיות חופשיים
בארצם. בשום מקום לא היתה גבורה נפשית קזו של המעפילים. אם
היטלר לא הצליח להשפיל את נפשם, כוויין [שר החוץ הבריטי
והאחראי למדיניות שנעלה את שערי ארץ ישראל] כוודאי ובוודאי שלא
יוכל. היום ישנה מחויבות: "יהודים! כדאי לחיות!"

ככל שהתגברה האוריינטציה מלאכת התקווה והלוחמת למען עלייה
ובניין הארץ, ובעוד שנמשכה מלאכת הסיקור והפרשנות של האירועים
האקטואליים וחיי המחנה, הלך ונדהק מקומם של תיאורי האימה אל
הרשימות האישיות והליריקה. כתב ז. סגלוביץ' בגליון מס' 24:

השדות הירוקים מכוסים ערפילים.
האפר, טכול ברם, מתערבב באדמה...
... הוא מתרומם ומכסה את עיני,
אפר של זקנים, של ילדים, של עוללים
של מיליוני גשמות שרופות...
האפר הוא רכושי האחרון...

גם בשירה התאחדו ההוויות היהודיות השונות בזעקת כאב אחת. וכך
כתב אהרון צייטליץ, בגליון מס' 15:

מיהו עכשיו העם היהודי? היכן בני יעקב?
יהודים מסטרומה ומטרבליניקה
יהודים של מעפילים ואניות, של להבות, של אש, של מים.
אלה הם עם ישראל החדש:
העם של הטבועים והנשרפים...

המדור המרכזי - חיפוש קרובים

עם חלוף הזמן החלו להופיע ב'אונדזער שטימע' מדורים קבועים:

מארץ ישראל ומהתנועה הציונית: בגליון מס' 7 נכתב: "ט"ו בשבט
נחוג בשתילה בארץ ישראל, במסגרת יום השתילה הכללי של היישוב."
ובגליון מס' 24: "המנהיג הרביזיוניסטי שכטמן, הבהיר כי מפקד
המודיעין הבריטי במזרח התיכון, כריגדיר קלייטון, נפגש עם המופתי
בקהיר ודן עימו בפלישה ערבית לארץ ישראל."

מעולם התרבות והאמנות: בגליון מס' 20 נכתב: "התיאטרון היהודי
העולמי נעשה עני יותר, בשל מותם של שני השחקנים סם גרשנזאנק
ושלום תאגין. גרשנזאנק נפטר בעודו על הבימה."

ידיעות מהעולם, חבקו עולם מלא משנחאי שבסין ועד ריו דה ז'נרו
בברזיל.

בגליון מס' 15 נכתב: "שרי החוץ של אנגליה, ארצות הברית וברית
המועצות נפגשו ב-4 בנובמבר [1946] במלון וולדורף אסטוריה, בן 37
הקומות בניו יורק. בגלל הבחירות הנערכות בארצו, לא הגיע שר החוץ
הצרפתי לוועידה ובמקומו הגיע קוב דה מרוויל" (ניו יורק).

בגליון מס' 7: "עשרים אלף פליטים יהודים בשנחאי נתקלים במסע
אנטישמי מעל גבי העתונות, הדורשת שיעזבו את סין. מתנהל משא ומתן

מתוך הדברים כי הכותב הוא אנגלי, דרשו בכל תוקף לדעת את שמו, אבל חברי המערכת סרבו לגלותו להם."

רמז לפרשייה, שלא רבים ידעו אודותיה, נמצא בגליון מס' 10. בעמוד האחורי שבו הופיע מאמר מערכת אופטימי ומפייס, שהסתיים במילים "נזכור תמיד את חילות הברית ששתררו אותנו לפני שנה... אנחנו הולכים הביתה!", הופיע גם "תיקן טעות" כזו הלשון: "אנחנו מתנצלים על כך שחלק מסוים במאמר המערכת האחרון יצר אי הבנה כתוצאה מתרגום לקוי של המקור היידי. אנחנו לוקחים בחזרה את המילים המסיימות את הקטע [זה המצוטט לעיל — ע.ו.] ומקווים שהצהרה זו תתקבל כרוח שבה נכתבה."

מאמר מתוך "אונדזער שטימע" מס' 9, המעיד על הגישה החינוכית והקונסטרוקטיבית שאפיינה את העתון

תלמידים ומורים בבלזן

נקלענו לבית-הספר בעת הפסקה. המולה נעימה של ילדים וצחלת תלמידים ממלאות את חלל האויר ומוזכירות לנו את שנות הילדות שלנו, כאשר למדנו חשבון והתלוצצנו על חשבון המורים... מאז עברו עלינו סבל ונדודים, אבידות וטרגדיות. ילדי בלזן נראים לי רציניים יותר מהתלמידים בימי נעורי. התלאות והזמנים הקשים הטביעו על הילדים את חותם הנסיכון של אנשים מבוגרים.

מכאן מובנת הערתה של מנהלת הגימנסיה, פרופ' הלנה וורבל, שהילדים מתעניינים יותר בספרות ובהיסטוריה, בפיסיקה ובכימיה מאשר בטניס שולחן, אעפ"י שיש אולם מיוחד למשחקים שונים ולהאזנה לרדיו. תופעה זו היא קצת בלתי רגילה, כי ילדים צריכים להשתעשע ולהתבדר. אך הטרגדיה נתנה את אותותיה בילדים, והמורים שוב אינם יכולים לחולל חמורה ניכרת.

אף על פי כן שורת אוירת נעורים בגימנסיה, והילדים מרגישים את עצמם טוב בין כתלי בית-הספר. היה קשה מאד להקים את המוסד הזה. המנהלת והחבר ליטמאן הרכיבו במו ידיהם את המיתקנים הדרושים, והגימנסיה נפתחה ב-17 בדצמבר 1945. הכפור הורגש בעת השעורים שנערכו בחדרים בלתי-מוסקים. אך התשוקה ללמוד גברה על המכשולים הפיסיים, והתוצאות לא איחרו לבוא. בגימנסיה למדו 125 ילדים מארצות שונות באירופה. הם חולקו לארבע כיתות. צמאון התלמידים לקניית דעת ישיבו כדי לעורר התפעלות.

עובדה אחת ראויה לציון: שום תלמיד לא איחר לשעורים. הם באים בלי לאכול ארוחת בוקר, כי הקנטינות נפתחות ב-8.30 בבוקר ואילו הלימודים מתחילים בשעה 8.

מי שידוע את רגישותם של ה"קצטניקים" לשעבר לגבי חשש של רעב, יעמוד על מסירות-נפש שגילו ביחס ללימודים. הוא הדין בנוגע לחבר המורים.

הלימודים בגימנסיה מתנהלים לפי שיטת "תורה שבעל-פה", והואיל וספרי-החוראה המובטחים לא הגיעו מחו"ל. המורים עצמם ציירו מפות ורישומים אנטומיים. על ניסויים בפיסיקה ובכימיה אי אפשר לחשוב — חסרו מכשירים ואמצעים.

הנעדרות חרצות ואינטליגנציות יותר מן הנערים. ייתכן שגרמה לכך העובדה, שהנערים סבלו יותר במחנות והיו תשושים ורצוצים.

בשעות אחרי הצהריים מתקיימים שעורים נוספים בעברית, וכיתה אחת מכינה שעורים ליום הבא. התלמידים נתונים אפוא כמעט כל היום תחת השגחתם של המורים.

ניסיונו להביע רחשי הוקרה לקבוצה של מורים, אך הם דחו אותנו. "אל תודו לנו. תביעו תודה לאחינו בחוג לארץ כאשר יגיעו ספרי-לימוד ומכשירי הוראה. אנו יודעים מה איבדנו, ועושים את מלאכתנו בחדווה."

פנחס ורשבסקי

הדפיסה והעתונות היהודית בבלזן טורים ארוכים של הודעות בנוסח הטרגי: אנחנו מחפשים את קרובינו."

מודעות מסחריות, אמנם, לא היו ב"אונדזער שטימע", אבל מקום לא קטן תפסו מודעות הברכה, לרגל נישואין ואירוסין ולהבדיל, מודעות האבל. פה ושם הופיעו מודעות חריגות המעידות, בעצם קיומן, על המקום שתפס העתון כערוץ תקשורת קהילתי וביין-אישי.

בגליון מס' 20 הופיעה המודעה הבא: "רשימה שחורה. הוועד המרכזי החליט להחרים את הגברת ג. נ. [במקור הופיע השם המלא], משום שנישאה לגרמני וילדה לו ילד. אשה זו מנושלת מכל זכויותיה היהודיות."

בגליון מס' 21, התפרסם כך: "התנצלות. אני מבקש את סליחתו של חברי, שמואל ויינרטוב, על התייחסותי הבלתי יפה כלפיו. אני מצהיר בזאת כי התייחסותי נובעת מעצבנותי ואני מביע את חרתי הכנה."

חברי המערכת — במעצרו

גם אנשי המערכת פנו מעל דפי העיתון בהודעות מהודעות שונות. המרתקת שבהן הופיעה בגליון מס' 10 ונאמר בה כך: "בעקבות כתבה שהופיעה בחוברת האחרונה, נעצרו חברי המערכת ויוסף רוזנאפט לחקירה למספר ימים. לכן יצאה חוברת זו באיחור."

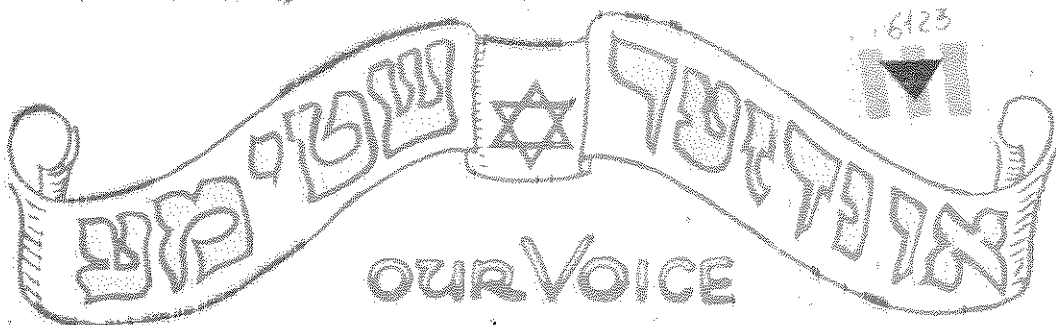
ומעשה שהיה כך היה: בחלק מהגלינות הופיע על דף העטיפה האחורי מאמר מערכת בשפה האנגלית. שלושת חברי המערכת היו מתורים בקוויים כלליים את נושא הדיון והודי אנגלי שנמצא במחנה ניסח את הדברים וסיגננס באנגלית. מטבע הדברים זכו מאמרי המערכת בשפה האנגלית להד רחב, בקרב השלטונות הבריטיים בפרט וקוראי האנגלית בעולם החופשי בכלל. ב-2 בספטמבר 1945, למשל, צוטט בעתון "הארץ" מאמר המערכת שהופיע בגליון מס' 2 של "אונדזער שטימע". תחת הכותרת "רק ארץ ישראל תציל אותם", נכתב:

"פונים אנו אל העמים האמריקאי והבריטי לשחרר אותנו מן הגיהנום על אדמת גרמניה השנואה ולסייע לנו לחזור לחיים ישרים ויוצרים בארץ ישראל". מלים אלה ממלאות את הדף הראשון של הודו-שבועון היהודי הכתוב יד של ועד תושבי ברגן-בלזן.

במאמר המערכת האנגלי שהופיע בגליון מס' 9 קבל העתון על היחס שלו זוכים העקורים היהודים בגרמניה מצד שלטונות הכיבוש:

...אנחנו היהודים, הקרבנות האיומים ביותר של המלחמה, איננו רשאים לקנות, ובנוסף, שוב משסים בנו כוחות משטרה גרמניים. כל איסור נוסף שמטילים עלינו השלטונות הבריטיים מחזק בגרמנים את ההרגשה שהדרך בה נהגו הם ביהודים — היתה הנכונה, וכי עתה זוכים הם לשיחוף פעולה מצד בריטניה הגדולה.

נזכר ירחמיאל זינגר: "כשקיבל מפקד המחנה את העתון וקרא את המאמר, הוא נחרד. הבריטים טענו שחברי המערכת עברו על החוק ותבעו את רוזנאפט למשפט צבאי. המבוכה היתה גדולה והיה חשש שהוא יאסר, אולם בסופו של דבר יצא זכאי ושחרר. האנגלים, שהבינו

OUR VOICE

9

15·IV·1945 - 15·IV·1946

ניצוץ בערימה של אפר

ככלל, היו מאמרי המערכת בשפה האנגלית, הבמה המרכזית שמעליה נערך מאבק נוקב, לגיוס דעת הקהל העולמית. בלשון תמציתית, חדה ולעיתים אף בוטה, נפרסו במאמרים אלה שני הפנים של ההוויה היהודית בימים שלאחר מלחמת העולם השנייה: הווית השואה והווית הגאולה — תמיד זו בצד זו, כאשר האחת, הווית החורבן והאבדון, מוליכה מתוך הכרח הומני, נפשי ולאומי אל השנייה, הווית התקומה והחרות לעתיד לבוא.

"אנחנו לא רוצים לספר על עברנו, נכתב בגליון מס' 4. "ברגע זה אנחנו רוצים לתכנן את עתידנו. לעולם לא נישאר בגרמניה. אנחנו תובעים לחיות כאזרחים חופשיים בארץ חופשית. אנחנו נלך לפלשתינה." "אנחנו, היהודים, היינו כדור המשחק של העולם," נכתב בגליון מס' 8. "בעטו בנו, הרגו אותנו, רצחו את נשינו ואת טפנו, השמידו בגו את אבותינו ואימותינו, ירו ביקרים לנו... כדור המשחק — די לו! רק מטרה אחת נלגד עינינו כעת: ארצנו שלנו, ארץ ישראל."

"שתויים משמחה עד אברן החושים שקענו עם השחרור בחלום מתוק," נכתב בגליון מס' 19. "אחר כך התפוגג החלום: התחוויר לנו שהחרב לא נשברה, בעוד שערי הצדק נותרו נעולים בשלשלאות. תקוותנו היא לחזות בשערי מולדתנו הישנה-חדשה, שם נוכל להיות אנשים חופשיים."

רק בגליון מס' 21, נוכח הצעה להקים גן במקום שבו עמד מחנה הריכוז ברגן בלזן, עסק העתון בהווית השואה בלבד והביא את זעקת הניצולים לשמר את זוועת העבר למען העתיד:

בשבילנו בלזן היא כל מה שהוא מרושע ודוחה, כל מה שהוא מביש ונפשע, כל מה שאין רחמים בו. זוהי הצורה המוחלטת של ההתנוונות האנושית. אבל בלזן היא אדמה קדושה, רוויה בדם יהודים והעצמות הנחתו בה היו פעם תפארת יהדות אירופה. בלזן היא שדה זכרונות. בקשתנו היא: הניחו את השדה כפי שהוא.

"המגיד ממזריטש היה אומר שעלינו לחפש את הניצוץ בערימה של אפר ולשלהב אותו לאש קדושה," כתב רפאל אולבסקי בספרו "הדמעה". "את האימרה הזאת אימצנו לנו בכואנו לארגן מחדש את חיינו בברגן בלזן. את הניצוץ שנתור בערימת האפר של המחנה, שהמוות שלט בו ללא מצרים, הפכנו לאש ששרפה את הקוצים שנתורו מאחורינו, והאירה לנו את הדרך להנחת יסודות לחברה יהודית תוססת וצמאת חיים."

בלהט התקומה והעשייה הזאת מילא "אונדזער שטימע" תפקיד מרכזי. במילים שנכתבו בין דפיו, נתן העתון ביטוי לפעילות הענפה שנעשתה בקרב משוחררי המחנות באיזור הבריטי ואף מחוצה לו, יצר קשר וגשר בין אנשי המחנות לבין עצמם ובינם לבין העולם החופשי ולחם, שכם אחד, עם היישוב בארץ ועם העם היהודי על הזכות לעלות לארץ ישראל, להקים מדינה ולחיות בה ככל העמים.

עמדה נייטרלית

"אונדזער שטימע" הופיע במשך כשנתיים וחצי. הוא הוגדר כדו שבועון, אך למעשה היתה תדירות הופעתו נמוכה יותר. בסך הכל הופיעו

24 גליונות, ביניהם שניים חגיגיים, כמלאות לעתון שנה ושנתיים. עתון השנתיים, גליון מס' 21, היה בהיקף גדול מאוד: 70 עמודים, בדפוס, כולל תצלומים לרוב.

הגליון האחרון הופיע ב־30 באוקטובר 1947. בגליון זה התפרסמה מודעה בדבר הופעת בטאון חדש בשם "ווכנבלאט" (שבועון) והוכתב בה, ש"אונדזער שטימע" ימשיך להופיע כירחון.

לא כך היה. "אונדזער שטימע" חדל להופיע ואת מקומו תפס "ווכנבלאט", עם אותה שלישיית עורכים, שגליונותיו (80 במספר) יצאו לאור עד אוגוסט 1950.

ולבסוף, ראוי להדגיש כי באווירה הגדושה של מאבקים ופיצול מפלגתי שאפיינה את שארית הפליטה, שמר "אונדזער שטימע" על עמדה נייטרלית, וכפי שכתב טרפמן בגליון מס' 19, רצונם של העורכים הוא לטפח אהבה ויצירה במקום שנאה ופירוד.

אונדזער שטימע
OUR VOICE

6123

24

א י נ ה א ל ט:

1. סר און די רמפליים פון עקאזויס 1947 . . . . . יוסף ראזנזאס
2. קש . . . . . סענאלאווניש
3. און וואס אויף זיך . . . . . סאיר בער נוססאן
4. מיין פלען היים איז מער נישטאן . . . . . שמואל נאם
5. יידיש גלייבן און אונדזער צייט . . . . . א. טעבעס
6. עוואלדיע פון נעמל צו שאראם . . . . . סאול פרעסאן
7. די וועלט-בארייטונג פון די שישן אנטקומיסטן און פיר . . . . . בעריש זשולפי
8. ראס-קריטיק רינגלעך . . . . . דגיאל פאטשעבובקי
9. ראס יידישע לעבן אין ווינא פוילן . . . . . ש. קעסמלער
10. די שוף . . . . . ס. א. סול
11. פריעמער קאנפערענץ אין די לאטען פון עקאזויס . . . . . עקאזויס
12. ערשטער ציונג פונעם ראס פון די באפרייעט יידן אין דער בריטישער זאנע . . . . . עקאזויס
13. הערצליכע צוואות . . . . . יוסף פרענקעל
14. פלענער און מעגלעקייטן . . . . . חיים גרינבערג
15. צוים אונד . . . . . יאנועק
16. דער 22-טער עסטימאנט קאנגרעס . . . . . יוסף לעס
17. פון דער גארער וועלט . . . . . יוסף לעס
18. אין ארדייטאן און אין דער ציוניסטישער באוועגונג . . . . . יוסף לעס
19. אין דער וועלט פון ליטעראטור און קונסט . . . . . יוסף לעס
20. שלום אשם נייער ראטאן, איסם ריווער . . . . . סלך ראזוויש
21. 8 מינעל נעמען פון דער נייער א"י-פאליטיק . . . . . אברהם רענלסאן
22. פון אונדזער לעבן . . . . . יוסף לעס
23. סיר וואן אונדזערע קריכים . . . . . יוסף לעס

הגליון האחרון — מס' 24

המחברת מודה לאהובה זילבר, שעשתה לילות כימים בתרגום הגליונות לעברית